

ПОЗОРНИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАЛИЋ.

Излази свака о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а па страну 60 и. месечно. — Претплатна се шаље Кирнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту приликом да разашље овај лист.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГА ГЛУМЦА.

(Наставак.)

Али ту се нађе управитељ у невољи, јер не имајаше толико чланова, колико беше особља у „Тела.“

Ма колико премишљао, једна му улога остале у рукама, а Лудвик тужно гледаше, како се најбоље улоге раздају. Ланге се нечemu досети: та друго му ништа и не остаје, а он није више у Наумбургу.

„Ево Херцберже“, рече — „покушај још једном твоју срећу. Гледај како ћеш са „пољским стражарем“ готов бити, или он с тобом,“ — и улога лежаше у Херцберговим рукама. Иако та улога беше мала, то се ипак Ланге бојао, да Лудвик опет не прође као у Наумбургу.

На улози није било много да се учи, али су се глумци још унапред смејали, и то тим више, што се цела варош подигла да види „Тела“, па су се улазнице јако продавале.

На несрећу Лудвикову не беше та варошица далеко од Наумбурга, па се тако и ту прочуло за прећашну игру Лудвикову на позорници. Он је имао између других послова још и то, да позоришну библиотеку и гардеробу држи у реду, и то је баш чинио, кад су неколико грађана улазнице за „Тела“ узимали у другој соби, у којој беше на зиду позоришна ћедуља.

Прочитавши један од грађана Херцбергово име рече: „Но, г. управитељу, та могло је ваљда и без Херцберга проћи. Херцберг! Зар мора тај звекан опет на позорницу?!

Оставши управитељ сам, уздисао је, и већ се у пола одважи, да Херцбергу и ту улогу одузме.

Растављен само зидом од дасака, Лудвик је све чуо.

Перо не може описати бол на његовом лицу. Он је дуго и дуго непомично стајао, и тек до-

цне оде у свој сиромашни стан, где се бацио на постељу, па је плакао горко.

У том су се већ и пробе за „Тела“ приближавале. Ланге не хтеде Лудвика ожалостити, па му остави улогу.

Главна проба би заказана. Звонце зазвони и проба се одпоче. Дође у другој радњи прва појава, где Руденц треба да изађе. Велика забуна, Руденц није дошао на пробу. Залуд су га тражили, он лежаше код куће, у љутој гроздини. Шта да се ради. Ниједна особа не беше излишна, улазнице беху све продате, штета би била велика, али Ланге још не знаде себи помоћи.

На посљедној кулиси стоји наслоњен млад човек. Образи му пламте. Види се, да се нешто бори, али нико на њега не пази. На једанпут стаде пред управитеља, и рече одважно:

„Г. управитељу, ја ћу да играм Руденца!“

Одговор беше: опити смех, и сам управитељ смешећи се слегне раменима, јер тај нови Руденц беше Лудвик Херцберг. — Али он поче и даље за ту улогу молити, па ако му не испадне добро, он ће док живи бесплатно служити, и све послове вршити, само да сад још једанпут покуша Ланге с њиме. Ланге није пазио много на поругу око њега, но пажљиво слушаше Лудвиков говор и шанташе: „Тај не изгледа баш да је такав звекан као што га назваше.“

Ланге му да улогу Руденца, а Лудвик отрча као бесомучан кући. Сан му не дође на очи, док није улогу на изуст научио.

Учећи улогу, говорио је тако јасно и са ватром, да је по где који компанија промолио главу кроз прозор, да види шта је то на улици.

Пред зору леже сасма задовољан у постељу и заспи. Добри Греге мораде га будити, кад је време дошло за пробу.

(Свршће се.)

ЈЕВАНЂЕЉЕ ТОЛЕРАНЦИЈЕ.

СТОГОДИШЊА УСПОМЕНА.

Новембра 1778., кад је Лесинг још радио на својој глуми: „Натан мудри“, пише он своме брату Карлу, па у том писму и себе и њега пита, да ли ће му глума никада прећи даске, што свет значе, па додаје к томе: „Макар било и за сто година тек.“

Тек ономадне је прошло сто година, како је Лесинг то изрекао; али већ на четири године после тога, како је комад наштампан света угледао, на две године после смрти великога књижевног реформатора, први пут је био приказан „Натан.“ У предговору, што га је Лесинг хтео на чело да стави „Натану“, али је остао нештампан, вели Лесинг: „Још не знам ни једнога места у свој Немачкој, где би се овај комад сада могао приказати, али нека је сретно и благословено оно место, у коме се прикаже први пут.“

Та варош, којој је Лесинг, имајући на уму тенденцију тога спева, у напред „срећу и благослов“ желио, беше Берлин. Заиста не могаше и не смеде то бити друга варош, до ли престоница оне државе, чији је велики краљ изјавио био, да у њој „свако по свом ћефу може бити блажен.“ Та реч Фридрика великог тако би исто згодна била за мото спеву, као што је згодно оно: „*Invitote, nam et sic Dii sunt!*“

Морални и социјални значај Лесинговог спева далеко надмашује његову важност по историју и развитак драматске поезије и немачког позоришта. У томе су погледу „Мина Барихелмова“ и

„Емилија Галотијева“ дела, која су имала више посљедица. За Лесинговог „Натана“ је за то од већег значаја литерарни јубилеј, него театрални. Велика беше вештина, којом је Лесинг више поучни карактер свог спева знао обући у драматску форму, па ишац је на немачкој позорници „Натан“ достигао своју чврсту позицију, ли својом тенденцијом, својом моралном вредношћу. Лесинг се ни сам није варао о драматској вредности свога спева. Више пута назива он у својим писмима тај свој спев „плодом пре полемике него генија“, па већ априла 1779 пише: „Може бити, да би мој „Натан“ од мање утиска био, кад би се на позорницу изнео, но то не ће никда бити. Доста ако га свет само са интересом узчита, па ако од хиљаду читалаца бар један из њега научи сумњати у евиденцију и општост своје религије.“ Ваља добро пазити: у евиденцију и општост! То значи: у оно, што је једино кадро, човека начинити блаженим. А он овде не вели: хришћанске религије, него у опште „религије.“ Само с погледом на ту велику тенденцију могао је Лесинг, који је онако скромно о свом песничком генију мислио, са поносом оне горе наведене речи написати: „Нека је сретно и благословено оно место, и т. д.“ У том је смислу то дело најдрагоценја оставина, коју је песник немачког народа оставио не само народу, него човечанству; јер то је јеванђеље толеранције, то је свето писмо човекољубља.

(Наславиће се.)

ИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРНИШТЕ.

(„Ловудска сиротица“. Позоришна игра у 2 раздела а 4 чина, написала Шарлота Бирх-Ифајферова, превео А. Мандровић.)

(Српштак.)

Кад бисмо сад хтели да продолжимо, да обележимо, — ма и најслабијим потезима и тек овлаш — каква је Цена Марције Јеленске као зрела и савесна васпиталица, као одана штоваљица свога господара, загонетног Рочестра, а нај-пото као поизрљиви, благи дух, који прашта старој својој гонилици: изгледали бисмо и сувише егоистични, јер би тиме своју пријатну успомену на тенани развијали и у истој уживали, — а намера нам не беше овде то. Ми хтесмо, давши своју пријатвој успомени слаба израза, оправ-

дати своју радозналост у томе погледу, како ће га С. Максимовића Цену схватити и према томе је приказати.

Па сад да видимо, да ли смо са те своје радозналости били кажњени, као оно спрам оног горереченог у погледу приказа „Ловудске сиротице“ у целини. Ту већ не можемо тако лако капутулпсати. Да смо се нешто задочили, па да смо видили само гувернанту Цену гаје Максимовиће, ми бисмо можда и безусловно оружје положили били; али, на срећу нашу, не утече нам спроче Цена гаје Максимовиће. Већ је и без кривице гаје Максимовиће рјав омен претходно њеном спрочету. Први су моменти саскии остали неопажени — та улазило се, шкрипало се ципелама, устајало се, правило се места, говориле се облагнате фразе при састанку: та како би се пначе и мо-

гло познати, да је завеса дигнута и да је представа отпочета; — то је и очи и уши и хотимице и нехотице одвратило са позорнице. Већ је спроче своме ујаку честитала дођен дан и изјадало се, већ је и Бесција ушла, тада је тек човек могао и око и уво обратити на позорницу са бар нешто сигурности. Па још и режија носи на душу терег, што су ти иначе благодарни моменти код гђе Максимовићке пропали. Салик ујака Рида наиме тако је виспо, да је само он био кадар чути и разумети благе и искрне речи спрочета. Публици је спроче у том призору у пола — не у три четврти — окренуло леђа. Како је публици, што но се каже, „номад“, да ли је ујак Рид имао овакве или онакве очи, оваку или онакву браду, итд.; како даље спроче никакве тајне с њиме нема, него и публика његове јаде не само да сме, него и треба да чује: то би вљало, да је салик окренуо био леђа публици — ми му то толико не бисмо у видискрецију уписивали — а спроче би онда уједно и салику и публици своје јаде исирцио видело. Што ири призор не испаде, како треба, не беше до гђе Максимовићке; али до ње беше, што други призори не беху мало боли. То њено спроче нешто нам је сувише грозничаво, узбуђено било. У њега не беше ни зрачка оне самосвести, оног уверења, да не заслужује толиког гонења. Та самосвест, то уверење у неким моментима треба да му даје мирноће. Стрепињу, зебињу, сувише је живији бојама цртала гђа Максимовићка, а у моментима праведне срђе не знађаше мере. Јесте, Бирх-Пфајферкина маза је ћудљиво створење, то стоји: али накосно, зло, то није; а гђа Максимовићка је силом и то хтела да види на спрочету. Поза подругљива, поза злобна црта око уста, којом је гђа Максимовићка као неко гнушање од својих противника изражавала, не беше згодно употребљена. Ми бисмо радије видили, да је у тим моментима лице остало непомично, да је мирном спољашњошћу спроче доказало да стоји над својим ипротивницима. За дугачак монолог у првом чину недостајало је гђи Максимовићаки за почетак мирноће, којом ће одбити клевете, а за сршетак јачине и снаге, којом ће клеветници открити њена недела и до ноге је потући. Оно мало јачине, што ту беше, тај је управо дosta било, да се Бирх-Пфајферкиним речима даде прави смисао. На против је гувернанта Цене и гђа Максимовићке сваке хвале достојна; њу је гђа Максимовићка добро проучила и заиста лепо извела, а то баш ипје тако лак посао. До душе, ту већ глумица има чистији терен, него код спрочета Цене. Гувернанта је разборита, озбиљна, свака јој се мисао, сваки рад даје лако схватити. Има и она; до душе, „ћуди“, али не тек у толикој мери, колико младо, гоњено, рецимо мало и подивљало — али опет и опет не накосно и зло — спроче. Труд, што га је гђа Максимовићка око гувернанте Цене положила, није остао без успеха: публика га је наградила бурним повлађивањем и изазивом, који у овај мах двоструку вредност има: прво, што ипје проузрок чакаквим спољним ефектом, као што је било ташање иза дугачког монолога у првом чину; а друго, има тај изазив двоструку вредност и за то, што је дошао баш од наше публике, која је у последње време при свом лепом уживавању, што су га глумци и глумице кадри били дати, остајала конзеквентно ладна, ледена. Више се пута запитасмо: „Что спје од нас бист тајништво, како предахом сја тленју?“ на још ни сад не можемо на то

питање себи одговора да дамо. У место сваке даље хвале нека је констатовано, да је гђа Максимовићка са гувернантом Ценом публику из „тјенија“ пробудила.

Г. Ружић је подоста самосталан био у схваћању загонетне нарави Рочестрове. Обишао је глумачку традицију. Та ова најпосле за њега баш и није нужна. Њему се дошло Рочестер, који није тако сувише ексотичан, како га други глумци, каткад и преко море, схваћају, па при свем том, има ли кога, ко ће казати, да тај Рочестер није био прозишљена, простудирана, и у неколико и оригинална слика. И Бирх-Пфајферка би метла руку на срце, па би признала, да та слика, при свем свом одступању од модела, не противлови њеним интенцијама, него да је и тај Рочестер ногобен.

Ма да је дosta post festum, јер је комад већ неколико пута ирешао преко наше позорнице, то ипак чинимо пажљивим, да не би шкодило, кад би превод још једаред прошао кроз руке цензури, која би својом облагатном црвеном оловком избрисала ма тек по гдекој германизам, те га елизавела и лепу српску реч гезр. реченицу на то место ме-тигула. Не сећамо се, ко то рече: „То не ће никад краја узети¹⁴ дosta да се рекло. Та онда она вечито додавање презимена у говору сувише нам на германски мирјаше. Тако спроче Цена сваког минута бар по једанпут вели: Ујаче Риде, или ујна Рида; а Рочестер опет: госпођица Ејрова. Код нас се у директном охочењу вели просто: ујаче, ујна, госпођице, и т. д. Ово за цело ишта није касно речено, јер „Ловудска сиротица“, поред добрих репрезентаната као што их сада има у нашој позоришној дружини, задржана је још дosta дуго на репертоару.

Г.

Ц О З О Р И Ш Т Е .

* (Народно позориште у Загребу.) „Vienac“ пише: „Дражестан је комадић „У очи љубави“. Доказује се, да се лепа девојка може заљубити у лепу душу постара, аљ духовита и племенита женка Помисите, тај комад потекао је из немачког женског пера. И сами Немци праизнају, да им је комика врло мршава, а част красноме споду, али ја се илашим вазда женских књижевних радња. Жена је створ осећања, у ње има мало системе, а за драму се хоће система. Вилхелмина Хилдернова на супрот саставила је управо драматичак „бижу“, што нам ирелено противумачише г. Фијав, Мандровић, Милан, гђа Ружићка и пре свега гђица Краљева; која је живим хумором и дражесном напинију осветила себи лице. Та представа беше савршена. Ни по што ник „Руски дипломат“, дosta добро израђена француска сплеткарска комедија à la Scribe. Шта ћете? „Пливало се“, глумци шта више давали су се. Комедија спада у доба Ђорђа III. енглескога, и доказује стару реч „Mulier in ecclesia taceat“, т. ј. жена није дорасла политици. Карактеристика је здрава, ситуација хумористична, да тако кадшто и невероватна. Још нешто! Молимо, и сто пута молимо, нека се не мрџвари наш језик. Од неког времена завладало је у том страшио пехајство. Говори се и онако и онако. Не буде ли боље, ми ћemo записати граматичке погрешке свакога глумца“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

25. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 17.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 17. ФЕБРУАРА 1879.

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

Трагедија у 5 чинова, с певањем, написао др. Лаза Костић, за позорницу удесно А. Хаџић,
музика од А. Максимовића.

О С О В Е:

Дужде од Млетака	Зорић.
Њорђе, син му	Ћирић.
Анђелија, ћка му	Л. Хаџићева.
Филета, удовица дуждевог сина Марка	М. Рајковићка.
Иво Црнојевић	Рајковић.
Јевросима, жена му	Д. Ружићка.
Максим, син му	Ружић.
Милош Обреновић	Лукић.
Радоје, Прногорац	Добриновић.
Јован капетан, ивин синовач,	Јовановић.
Илија Ликовић.	Рајчевић.
Милић Шереметовић,	Десимировић.
Њура Кујунџић,	Поповић.
Надан Бојимир,	Марковић.
Прва маска	Поповић.
Друга маска	Рајчевић.
Виноноша	*

Војводе прногорске, млетачка господа, Прногорци, млечићи, пажеви, маске, сватови, слуге. —
Збива се у Млеткама и у Црној Гори.

У недељу 18. фебруара с новом поделом улога први пут: „Потурица“. Драма у 4
чина, написао Иван Кукуљевић Сакцињски.

Умољавају се поштовани претплатници, да би прва а сада већ и други део своје прет-
плате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.